

Silva Kiuru 1932–2010

9. huhtikuuta 2010 kokoontui Temppelikaution kirkkoon suuri joukko kielentutkijoita ja opettajia saattamaan viimeiselle matkalle dosentti Silva Kiuraa, joka oli maaliskuun lopussa menehtynyt ankaaraan sairauteen. Suomen kielen ja Mikael Agricolan päivä sai vielä yhden merkityksen. Hyvästelimme Mikael Agricolan kielen syvällisen tuntijan mutta myös ystävän ja työtoverin, jonka rinnalla moni meistä ehti opiskella, opettaa ja tutkia suomen kieltä, jotkut vuosikymmeniäkin.

Silva Sola tuli ylioppilaaksi vuonna 1952 Helsingin Tyttönormaalilyseosta ja alkoi opiskella Helsingin yliopiston historiallis-kielitieteellisessä osastossa latinaa

ja englantia. Hän suunnitteli aluksi pääaineekseen Rooman kirjallisuutta mutta aloitti suomen kielen pääaineopinnot jo syksyllä 1953 ja asettui Castrenianumin tiedeyhteisöön. Laajaan murreaineistoon pohjautuva laudaturtyö valmistui vuonna 1960, maisterin tutkinto 1964. Sola teki opintojensa ohella ansiotyötä fennistii-kan ja lähialojen laitoksissa. Vuonna 1957 hän työskenteli Sanakirjasäätiön amanuenssina, vuonna 1958 Suomalais-Ugri-laisen Seuran stipendiaattina ja vuosina 1959–65 tutkimuslaitos Suomen suvussa etymologisen sanakirjan toimittajien assistenttina. Päätönsä lisäksi hän myös opetti Ruotsin suurlähettiläälle suomea päivittäin kahdeksan vuoden ajan.

Lukuvuonna 1965–66 Kiuru hoiti Helsingin yliopistossa suomen kielen lehtoraattia ja sai sitten valtion humanistiselta toimikunnalta puolentoista vuoden tutkijastipendin lisensiaatintutkielmansa valmistamiseen. Sitä seurasi työ Suomen Akatemian kielitoimistossa *Nykysuomen sivistyssanakirjan* toimittajana. Vuonna 1971 Sola viimeisteli lisensiaatintyönsä ja sai Helsingin yliopistosta suomen kielen lehtorin viran, josta hän jäi eläkkeelle vuonna 1995. Vuonna 1977 Silva Kiuru väitteli tohtoriksi. Hän hoiti yliopistouransa aikana yhteensä toistakymmentä vuotta suomen kielen ja suomalaisen filologian apulaisprofessoreja, pariin otteeseen professuuriakin, ja jatkoi opetus- ja ohjaustöiden ohessa tutkimustyötään. Lukuvuoden 1990–91 Kiuru nautti varttuneen tieteenharjoittajan apurahaa. Vuonna 1993 hänet nimitettiin Helsingin yliopistoon suomen kielen dosentiksi.

Silva Kiurulla oli myös monia luottamustehtäviä. Hän toimi valantehneiden kielenkääntäjien tutkintolautakunnan jäsenenä vuodet 1980–86 ja suomen kielen lautakunnassa 1988–91. Vuosina 1981–92 Kiuru oli Kotikielen Seuran toinen varaesimies, ja vuodesta 1981 vuoteen 1999 asti hän toimi Virittäjän toimitusneuvoston jäsenenä.

Tutkijana Silva Kiurussa yhdistyivät loputon kiinnostus kielen ilmiöihin ja oman tieteenalan tradition vankka tuntemus. Hän hallitsi fennistisen tutkimusperinteen mutta oli samalla uutta luova itsenäinen tutkija, jolla oli kyky jakaa tutkimusideoita ja -aineistoja myös opiskelijoille ja toisille tutkijoille. Kiurun kekseliäisyys tuli esille jo laudaturtyössä, joka käynnisti hänen suomen kielen kieltohakuisia verbejä käsittelevän tutkimuksensa. Kootessaan tutkimuskohteeksi soveltua murrenastoa talon ulko- ja väli-

katon osista hän törmäsi arkistolippaassa *piittahirsi*-lippujen lähellä *piitata*-verbiin. Havainto, että tämän verbin lisäksi monet muutkin verbit hakeutuvat kielteisiin konteksteihin, johti lopulta väitöskirjaan.

Vuonna 1977 ilmestynyt väitöskirja *Suomen kielen kieltohakuiset verbit* oli omana aikanaan poikkeuksellinen murreaineistoon pohjautuva monografia. Kuten kirjan nimestäkin näkyy, Kiuru tutki murteita kielimuotona, josta pääsee tarkastelemaan suomen kielio pilliseen rakenteeseen kiteytyneitä merkityksiä. Tästäkin tutkijan innovatiivisuus ja fennistien tutkimushistoria kohtasivat. Lukuun ottamatta Kiurun opettajan ja kollegan Eeva Lindénin julkaisuja suomen murteiden syntaksia oli tältä pohjalta lähestytty viimeksi 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa.

Silva Kiurun keskeiseksi tutkimusalueeksi nousi kuitenkin kirjasuomen historia. Aihepiiriin johti osaltaan jo yliopisto-opetus, jonka tarpeisiin Kiuru laati yhdessä dosentti Laila Lehikoisen kanssa oppikirjan *Kirjasuomen kehitys*. Kiuru tutki kirjasuomea 1980-luvulta 2000-luvulle saakka. Lukuisissa tapaustutkimuksissaan Mikael Agricolasta nykysuomen alkuvuosikymmenille hän kartoitti sen vaiheita ja muotoja ja kävi samalla systemaattisesti läpi käytännöllisesti katsoen suurimman osan suomeksi tuona aikana julkaistusta kirjallisuudesta ilman tietokoneiden apua. Myöhemmin Kiuru kuului ensimmäisiin atk:ta apuvälineenään käyttäneisiin fennisteihin ja opasti auliisti muitakin sitä hyödyntämään. Hänellä oli tapana tehdä artikkeleissaan tutkimusprosessi näkyväksi ja antaa metodisia neuvoja opiskelijoille ja tutkijoille. Niinpä niitä käyttävät fennistien lisäksi hyväksenneet monet muutkin kansallisesta historiasta ja kulttuurista kiinnostuneet tutkijat.

Tutkijoita ja opiskelijoita palvelee nyttemmin myös teos *Palavasta rakkaudesta äidinkieleen: Silva Kiurun tutkimuksia suomen kirjakielen historiasta* (2009), Helsingin yliopiston suomen kielen oppiaineen Kieli-sarjan 18. volyymi, joka on Silva Kiurun kotilaitoksen kunnianosoitus hänen elämäntyölleen. Kirja sisältää kuusitoista artikkelia suomen kirjakielen 1500-luvulta 1900-luvun alkupuolelle asti sekä suhteellisen kattavan julkaisu-uutteen Kiurun tuotannosta.

Artikkelivalikoima tuo esiin Silva Kiurun näkökulmien laaja-alaisuuden. Tutkijana hän tarkasteli milloin ortografian tai muiden normien kehitystä, milloin kirjakielessä eri aikoina edustuneita morfologian, sanaston tai syntaksin piirteitä. ”Lukemastaan tekstistä tutkija voi löytää sekä tutkimusaiheet että kysymyksiinsä vastaukset”, Kiuru kirjoitti. Hän paneutui yhtä intohimoisesti ja tarkasti vanhan raamatun- ja lakikielen suomen-nosten kuin suomenkielisen kaunokirjallisuudenkin monilähtöiseen alkutaipaleeseen. Hän jäljitti niistä esimerkiksi puhutun suomen kielen tai erikielisen kirjallisuuden tradition piirteitä, vertaili kohta kohdalta alkutekstejä ja niiden suomenosversioita, pohti käännöksissä näkyviä tavoitteita, strategioita ja eri kääntäjien mahdollisia kynänjälkiä. Tutkimus on salapoliisintyötä, Kiuru luonnehti tehtävänsä.

Silva Kiuru opetti suomen kielen opiskelijoita lehtorina, apulaisprofessorina ja professorina. Hän luennoi useita perusopintoihin kuuluvia kursseja: lauseoppia, kirjasuomen historiaa, murteita ja äännehistoriaa. Lisäksi hän piti proseminaaria ja harjoituskursseja. Kiurun opetuksesta kuului valtava kiinnostus opetettavia aiheita kohtaan. Hänen lukeneisuutensa ja fennistiikan tuntemuksensa tulivat esiin

useissa opiskelijoille annetuissa lukuohjeissa. Luennoillaan hän kommentoi fennistiikan tutkimuksia ja antoi siten mallia oman tietämyksen jatkuvaan kehittämiseen. Hän teki havaintoja päivänkohtaisesta kielenkäytöstä, haki uusia esimerkkejä ja kannusti myös opiskelijoitaan kielen tarkkailemiseen. Kieli ja kielenkäyttö olivat Kiurulle pysyvä innostuksen lähde, ja tätä innostusta hän pyrki siirtämään uusille opiskelijapolville.

Silva Kiurun kielellinen luovuus olikin hänen kursseillaan jatkuva hämmästyksen ja ilon aihe. Äännehistorian lainalaisuudet saivat luennoilla uuden elämän havainnollisten esimerkkien kautta. Oppikirjoissa esiteltyt aakkoselliset äänne- ja sanahistorian esimerkkiluettelot muuntuivat riimeiksi ja loruksi, joiden avulla keskeiset ilmiöt jäivät mieleen. Suomen kielen myöhäisiä alkutavujen diftongeja ja pitkiä vokaaleja Kiuru havainnollisti poimimalla esimerkkiluettelosta lauseen ”kuun kaari luo jäähän myös hiiren pään”. Lainasanakerrostumista hän laati näytelmän, jonka eri roolihahmot käyttivät balttilaisia ja germaanisista lainoja. Diftongeja tarkasteltaessa hän kertoi lapsuutensa kirjoitusharjoituksista. Kun mekaaninen kirjainten ja tavujen harjoittelu ei innostanut, Silva-tyttö alkoi keksiä sanoja ja lauseita, joissa esiintyi mahdollisimman paljon samaa äänneyhdistelmää, vaikkapa *yi*-diftongia: ”Syksyisin myimme lyijykyniä yksityisille ryijykauppiaille.” Pedagogisista lauseopin esimerkeistä voi mainita Kiurun keksimän kahvipöytäkeskustelun, josta oppii modaali-verbin eri funktioita: ”Teidän täytyy olla Rouva Nieminen.” – ”Niin täytyy, ikävä kyllä.”

Kiurun omaperäisyys, huumori ja epäsovinnaisuus riemastuttivat opiskelijoita. Hän puhui helsinkiläisittäin, mikä

yllätti monet, jotka olivat odottaneet kirjakielen sävyttämää puhetta suomen kielen laitoksella. Luennoillaan hän kertoi asia-aiheiden lomassa kulttuurikaskuja ja anekdootteja elämänsä varrelta. Ihailijoiden joukko kasvoi vuosi vuodelta; Silva Kiurun välittömyys, into ja persoonallisuus lumosivat kuulijat.

Silva Kiuru suhtautui opiskelijoihin kunnioittavasti. Vanhan yliopistomaailman kasvattina hän teititteli heitä ja teki sitten opintojen aikana varta vasten sinunkaupat. Luennoilla hän kysyi opiskelijoiden mielipiteitä ja suhtautui arvostavasti heidän kysymyksiinsä. Opinnäytteiden aiheista sovittaessa hän kysyi opiskelijan omaa kiinnostusta: ”Mitä te itse haluaisitte tutkia?” Hän seurasi opiskelijoidensa opintoja, työtä ja elämää ja solmi useiden kanssa pysyviä lämminhenkisiä ystävyys-suhteita. Kiuru muisti opiskelijoiden pro gradu- tai harjoitustyön aiheet ja saattoi antaa niihin vinkkejä kadulla tai yliopiston käytävällä. Fennistiikan historiassa on lukuisia opinnäytteitä ja artik-

keleita, joiden alkusysäyksenä on ollut Silva Kiurun kekseliäs huomio.

Elämäntyönsä opettajana ja tutkijana Silva Kiuru teki palavasta rakkaudesta äidinkieleen – niin kuin ylioppilas August Ahlqvistkin, jonka kirjeestä Elias Lönnrotille Kiurun artikkelivalikoiman nimi on peräisin. Viimeisenä työnään Silva Kiuru tarkasteli laajasta kirjallisesta aineistosta suomen kielen ajanilmauksia. Hän teki tätä tutkimusta elämänsä loppuun asti ja lahjoitti tulokset kollegojen käyttöön vain muutamia päiviä ennen kuolemaansa. Suomen kielen tutkijana ja opettajana Kiuru jatkoi matkaa tiellä, jolla Mikael Agricola aloitti ja jota Lönnrot ja Ahlqvistkin kulkivat. Työtoverit ja oppilaat ovat kiitollisia Silva Kiurun matkakumppanuudesta.

PIRJO HIIDENMAA
etunimi.sukunimi@aka.fi

LEA LAITINEN
etunimi.sukunimi@helsinki.fi